

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ДОНБАСУ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДОНЕЧЧИНИ

1

ТОМ

А•Б•В

ДОНЕЦЬК•ВИДАВНИЦТВО•ПРОМІНЬ•2013

УДК 94(477.62)(031)
ББК 63.3(4УКР)я20
Е64

Е64 ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДОНЕЧЧИНИ. / Під редакцією д.і.н., проф. П.В. Доброва. –
Донецьк: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «ПРОМІНЬ», 2013. –
440 с., іл. кольорові, ч/б.

ISBN 978-966-2008-01-2

В «Енциклопедії Донеччини» в довідково-інформативній формі подані славетні сторінки історії Донеччини.

У виданні зосереджено відомості про людей, які зробили помітний внесок у розвиток регіону на різних етапах його становлення: підприємців, діячів культури, освіти. Інформується про видатних осіб, які жили в різні часи та живуть зараз, ушляхляючи Донеччину своєю працею та звершеннями. Вміщено біографії державних, політичних, громадських, релігійних діячів, полководців, героїв війн, космонавтів, письменників і художників, скульпторів і композиторів, артистів і мандрівників, вчених і конструкторів.

Окремі статті присвячені історичним подіям, які стали віхами в розвитку України та нашого регіону. Мається інформація про населені пункти Донеччини, промислові та інші підприємства краю, окремі виробничі об'єднання, різного роду організації та установи, особливості їхнього розвитку на різних історичних етапах. Увага надається географічним і топонімічним термінам, місцевим назвам окремих поселень та відповідним історичним змінам, що відбулися в цих назвах.

Енциклопедія насичена багатим ілюстративним матеріалом.

Видання адресоване широкому колу читачів, буде корисним вчителям загальноосвітніх шкіл, викладачам вищих навчальних закладів, школярам, студентам, краєзнавцям та всім, хто цікавиться історією рідного краю.

УДК 94(477.62)(031)
ББК 63.3(4УКР)я20

*Автор проекту «Енциклопедія Донеччини» і керівник авторського колективу –
Петро Васильович ДОБРОВ,
декан історичного факультету, завідувач кафедри історії України
Донецького національного університету,
доктор історичних наук, професор, Заслужений працівник освіти України*

Редакційна колегія:

<i>голова колегії</i>	– ДОБРОВ П.В.
<i>заступники голови колегії</i>	– ГРИДІНА І.М., СТЯЖКІНА О.В.
<i>відповідальний секретар</i>	– НІКОЛЬСЬКИЙ В.М.
<i>члени колегії</i>	– АНДРОСОВА С.Л., ГРИДІН А.М., ДМИТРИЄВА Н.Х., ДОБРОВ Е.В., КУЗІНА К.В., ЛЮДОРОВСЬКА Т.Ю., ПИЛИПЕНКО Д.В.

ISBN 978-966-2008-01-2

© Автор-упорядник Добров П.В., 2013
© ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «ПРОМІНЬ», 2013

Річка Бахмутка

кож припущення, що назва річки виникла від імені останнього хана Золотої Орди Ахмета, улуси якого знаходились у др. пол. XV ст. на Сіверському Дінці. Крім того, назву річки пов'язують із тюркським ім'ям Махмут, яке трансформувалось у слов'янській мові в Бахмут (Махмет, Мухаммед, Магомет тощо), а також із українським словом ногайського походження «бахмат» – низькорослий степовий кінь.

Лит.: Бродяной А.В. Край Донецкий: краткий топонимический словарь Донецкой области. – Владивка: изд.-во Коваленко А.Г., 2009.

Авт. гр.

БАХМУТІВСЬКА СТОРОЖА – одна з чотирьох сторож по р. Сіверський Донець (Ізюмська, Святогірська, Бахмутівська і Айдарська), визначених владою Великого князівства Московського після укладення Іваном III угоди з кримським ханом про розмежування територій з Кримським ханством у 1505 р.

Сторожі (застави) формувалися на перших порах із козаків прикордонних територій, що відійшли до Великого князівства Московського під час московсько-литовсь-

кої війни 1500–1503 рр. Службу на сторожах козаків несли позмінно протягом літнього періоду. Вони були зобов'язані повідомляти до найближчих населених пунктів про найменші порушення кордонів татарами.

На сторожі несли службу 6–8 чол. Їм заборонялося розпалювати вогонь, готувати їжу, щоб ворог не міг визначити місця зустрічі сусідніх застав і обміну між ними інформацією.

Уяву про сторожі дає опис Святогірської сторожі у розписі сторожової служби 1571 р.: «Святогірська сторожа під дубом, на якому вибитий знак напроти крейдяних печер». Нині в Святогір'ї приблизно на цьому місці стоїть дуб, обнесений металевою огорожею заввишки 70 см і пофарбованою в синій колір. Оскільки сторожа не являла собою укріпленого об'єкту, не можна вважати її фортецею.

Сторожі функціонували до початку XVII ст. У зв'язку з селянською війною І. Болотнікова та іноземною інтервенцією в Росії вони більше не згадуються. Тому, як через несутісність території Бахмутівської сторожі та власне Бахмута, так і їх зникнення у XVII ст. вважати Бахмутівську

сторожу початковим етапом історії м. Артемівська не має підстав. Тим більше, що до середини XVII ст. на берегах р. Бахмута пасли свою худобу татари.

Лит.: Пірко В. Заселення Донеччини в XVI–XVIII ст. – Донецьк, 2003; Пірко В. Заселення і господарське освоєння Степової України в XVI–XVIII ст. – Донецьк, 2004; Пірко В. Проблема датування заснування міста Артемівська // Схід. – 2009. – № 9.

В.О. Пірко

БАХМУТОВ Сергій Іванович – тренер з боксу, Засл. тренер України (2001). Н. 8.07.1947 р. в м. Ставрополі Краснодарського краю. Закінчив Київський держ. ін-т фізкультури та спорту. У 1970–1989 рр. – тренер з боксу у ДСТ «Водник». У 1990 р. очолив спортивну шк. боксу «Лідер» профкому мариупольського торговельного флоту. У 1970-ті рр. – тренер збірної команди СРСР, а також тренер команди профспілок СРСР. Підготував майстрів спорту СРСР та України, чемпіонів та призерів першості та чемпіонатів країни. Серед них чемпіони з кикбоксингу: чемпіон Європи В. Морозов, інтерконтинентальний чемпіон В. Попов, п'ятиразовий чемпіон Європи, інтерконтинентальний чемпіон за версією IBF та чотириразовий за версією WBA О. Гуров.

Дж.: Мариуполь: спортивная слава. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://donetsk.ukrgold.net/enterprises/188/17361>.

А.М. Грідін, Е.В. Добров

БАХМУТСЬКА ПРОВІНЦІЯ – адм.-територ. одиниця Російської імперії, яка епізодично існувала у XVIII ст. Предтечею Б.п. були Бахмутський повіт (1703–1710) і Бахмутське воєводство (1710–1719). На основі останнього у 1719 р. було утворено Б. п. з центром у Бахмуті, що входила до складу Азовської губернії, а після зміни її назви – до Воронежської губернії

(1725–1765 рр.). До складу Б.п., окрім самого Бахмута, до 1728 р. належали міста Білоколицьк, Романів, Сокольськ, що пізніше перейшли до Воронежської провінції. У сер. 1720-х рр. до Б. п. входили містечка Боровський, Краснянський, Райгородок, Старий і Новий Айдар, Сухарів та ін. За даними 1-ї (1719 р.) і 2-ї (1737) ревізій у Б.п. значилося 14 населених пунктів, під час 3-ї ревізії (1744) – 16 поселень. Кількість населення протягом першої половини XVIII ст. повільно зростала, хоча й мали місце зворотні тенденції: 1719 р. – 6994 осіб ч.с., 1732 р. – 10 379, 1737 р. – 8118, 1738 р. – 8809, 1744 р. – 3551. Етнічний склад населення також змінювався у напрямку поступового зростання української людності: 1719 р. – 1753 українці, 1732 р. – 3385, 1737 р. – 2586.

11.06.1764 р. Б. п. було передано до складу Новоросійської губ. На той час провінція включала території трьох поселених полків – Бахмутського гусарського (Слов'яносербія), Самарського гусарського (переселений з Києва колишній Молдавський гусарський), Луганський пікінерський (колишній Бахмутський кінний козачий). Станом на 1775 р. у складі Б. п. було 21 державне поселення, 40 поміщицьких і 16 ротних поселень Бахмутського гусарського полку. 14.02.1775 р. Б. п. було передано до складу Азовської губ. Провінція включала Бахмутський повіт і Слов'яносербію. 7.11.1775 р., зі скасуванням провінційного поділу в Російській імперії, Б. п. було ліквідовано. А за черговою територіально-адміністративною реформою 30.03.1783 р. колишні землі Б. п. увійшли до Катеринославського намісництва.

Лит.: Кабузан В.М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII –

первой половине XIX века (1719–1858 гг.). – М., 1976; Пірко В.О. Заселення Донеччини у XVI–XVIII ст. – Донецьк, 2003.

Р.О. Литвиненко

БАХМУТСЬКЕ – село, центр Бахмутської сільської ради, знаходиться в Артемівському р-ні Донецької обл. Чисельність населення станом на 01.01.2008 р. складала 848 осіб. До 1974 р. село мало назву Карпівка. Історія пов'язана з будівництвом 2 соляних копалень, Деконського 3-ду вогнетривів та розробкою вапняку. Будівництво залізничної гілки Попасна–Бахмут–Краматорськ (1878) сприяло промислому розвитку. У 1879 р. гірничий інж. П.І. Іванов заклав копальню поблизу с. Брянцевки. У тому ж році гірничий інженер-генерал М.М. Летуновський орендував на 36 років соляну копальню у Марії Юрїївни Іванової. Шахта почала діяти 23.08.1881 р. Прибуток від експлуатації копальні становив до 120 тис. крб. на рік. У 1887 р. М.М. Летуновський продав Брянцевську копальню за 2 млн крб. франко-бельгійському товариству. Провідна галузь сучасного господарства – АПК.

Лит.: Татаринов С.И. Бахмутские казаки. – 2005; Татаринов С.И., Пилипенко Е.А., Федотов С.А. Археология Бахмутского края. – 2008.

Н.М. Войтко, С.Й. Татаринов

БАХМУТСЬКЕ ДУХОВНЕ УЧИЛИЩЕ – навчальний заклад у м. Бахмуті (Артемівськ). Було відкрите 23 червня 1841 р. рішенням Святійшого Синоду. За ним були закріплені Бахмутський, Слов'яно-Сербський приходи, а також частина приходів Павлоградського і Олександрівського повітів. Спочатку це було повітово-приходське уч-ще, а з 1854 р. – духовне уч-ще. При духовному уч-щі діяла «бурса» для сиріт священників. На чолі уч-ща був

наглядач. Першим наглядцем уч-ща був А.В. Лисенко. З 1867 р. уч-щем керував Правління. Наглядача та мічника призначав Святий Синод, викладачів, вчителів (не менш 2-х), економ пансіону (гуртожити) призначало правління, з'духівництва повіту або наглядч. З 1891 р. училище стало окружним.

У перший рік до духовного уч-ща було прийнято 118 хлібчиків. Майже всіх учнів утмували батьки. За казенні кошти навчалися лише по сироти. Приймали дітей сиротників, світських осіб міщан. З 1849 р. навчали тільки діти священників. З 1876 р. кількість учнів становила зросла до 40 %. За наступні 50 років до уч-ща вступило 1247 учнів, з них світських 151. Закінчило 1096, вступило до семінарії 458. У середньому кількість учнів коливалася від 76 до 160 на рік.

У 3 відділеннях – початковому, середньому та вищому працювали 5 учителів. Вони викладали Закон Божий, каліграфію, грецьку, церковнослов'янську, латинську мову, церковну та російську історію, граматику, арифметику, географію, риторику. При уч-щі діяла бібліотека, яка мала 4 відділення. Фундаментальна для вчителів (заснована в 1841), учнівська (1872), для дітей сиріт і для продажу книг. У 1891 р. зашилося тільки дві бібліотеки: фундаментальна (нараховувала 728 томів) та учнівська (643 томи). Фонд складали підручники з латинської, грецької мов, Целарія, Шредля, посібники Філарета, Битиш-Каменського, Греча, Іванова, Кронсберга, Корнеєва, Непота, Ляшевського, Каванського, Гедерика, Арсенова, Куминського.

У перші роки уч-ще мало власного приміщення. До 1845 р. орендували 2 будинки городянина І. Іванова